

Jeřáb krasový

Sorbus eximia Kovanda

Stupeň ohrožení: C2

POPIS

Keř až strom do 16 m výšky s kmenem v obvodu až do 1,1 m. Listy jednoduché, čepel široce vejčitá až široce eliptická, lžičkovitě prohnutá, na líci lesklá, lysá, světle až tmavě zelená, na rubu žlutošedozeleně plstnatá, okraj listu rovný. Vrchol čepele okrouhle špičatý až tupý, na bázi je čepel okrouhlá nebo široce klínovitá. Čepel (7,5)8,6-9,3(11,3) cm dlouhá, (5,0)6,7-7,5(9,4) široká, nejširší přibližně v polovině. Na okraji je čepel mělce laločnatá, v horní části jen dvojité pilovitá. Laloky ostré, trojúhelníkovité, širší než 1 cm, (2)3-4 na každé straně, dvojité nebo jednoduše pilovité. Zuby zakončující hlavní cévy ostře špičaté, hlavních cév (6) 7-8(9). Kališní cípy za květu vodorovně odstávají a za plodu vytrvávají. Bělavé květy v chocholičnatých latách, rozkvétají v květnu. Prašníky světle žluté. Semeník polospodní. Malvice kulovitá, oranžová až oranžově červená, lysá, s lenticelami.

Od ostatních českých endemitů skupiny *S. latifolia* agg. se liší světlejšími plody a mělce laločnatými listy. *S. gemella*, který má rovněž světlé malvice se liší kosočtverečnými a hlubšími zářezy laloků. *S. barrandienica* nemá listy prohnuté, čepel je eliptická, na bázi klínovitá. *S. danubialis* má list kosočtverečného tvaru, v horní třetině zastříhované dvojité pilovitý zvlněný okraj.

Ekologické nároky

Triploidní apomiktický hybridogenní endemit ($2n = 3X = 51$) rodičovských druhů *S. aria* s. l. a *S. torminalis*. Upřednostňuje bázemi bohaté půdy na vápencích. Nachází se v nadmořských výškách 350-460 m, byl zaznamenán na všech orientacích svahu, i když větší část lokalit je na jižních, jihozápadních a jihovýchodních expozicích. Většinou osídluje bazifilní teplomilné doubravy (*Quercion pubescenti-petraeae*) a mezofilní dubohabřiny (*Melampyro nemorosi-Carpinetum*), výjimečně byl nalezen v úzkolistých suchých trávnicích (*Erysimo crepidifolii-Festucetum valesiacae*). Byl ovšem zaznamenán i v antropicky ovlivněných biotopech, jako jsou porosty borovice černé či v opuštěných lomech (*Diantho lumnitzeri-Seslerion*). Z pohledu lesnické typologie roste v 1.-2. lesním vegetačním stupni, ekologické řadě živné (1W, 1C, 1H, 2C, 2W) a extrémní (1X). Roste společně s dalšími druhy jeřábů – *S. danubialis*, *S. aria* s. l. a *S. torminalis*.

ROZŠÍŘENÍ

Endemit Českého krasu (stejnomený fytogeografický okres). Celkově jsou dosud známy 4 lokality mezi Prahou a Berounem, přičemž počet všech jedinců se odhaduje asi na 300. Nejpočetnější populace popsána již v roce 1918, čítající desítky dospělých a asi 200 juvenilních jedinců, se nachází v NPR Koda na ploše asi 5 ha, kde vyhledává skalnaté výchozy tyčící se vysoko nad údolím. Naopak další dvě lokality byly nalezeny až v roce 2009 u obce Tmaň (10 jedinců) a Koněprusy (20 jedinců). Čtvrtá lokalita je ex-situ v Císařské rokli, kde bylo vysazeno 11 juvenilních jedinců. Vzdálenost mezi lokalitami je 6 km.

PŘÍČINY OHROŽENÍ

Největší nebezpečí hrozí zánikem biotopů světlých lesů, ať již jejich přímým ničením nebo postupným zapojováním dřevinného patra v důsledku absence tradičního hospodaření a probíhající sukcese.

Protože však roste na místech, která nejsou bezprostředně ohrožena, a navzdory nevelkému počtu jedinců, z nichž však je vysoký podíl juvenilních, není ohrožen kriticky.

SEZNAM LITERATURY

CHALLICE J., KOVANDA M., 1986. *Flavonoids of Sorbus eximia*. Preslia 58: 165-167.

JANKUN A., KOVANDA M., 1988. *Apomixis at the diploid level in Sorbus eximia (Embryological studies in Sorbus 3)*. Preslia 60: 193-213.

KOVANDA M., 1984, *A new hybridogeneous Sorbus*. Preslia, 56: 169-172.

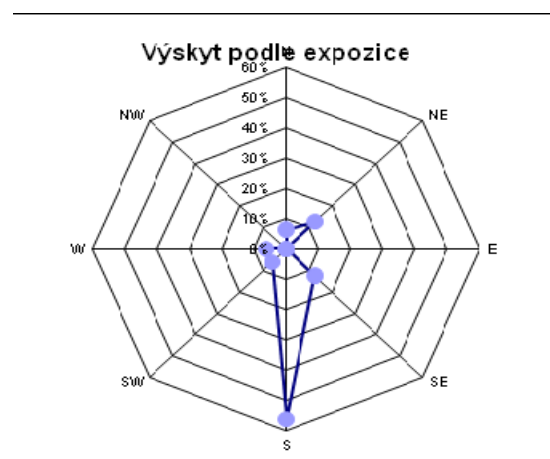
KOVANDA M., 1996: *New taxa of Sorbus from Bohemia (Czech Republic)*. Verh.Zool.-Bot. Ges.Österr., 133: 319-345.

SCHLÄGELOVÁ J., 2006. *Flóra a vegetace chráněného území Koda v Českém krasu*. Dipl. práce, Ústav botaniky, PřF UK Praha.

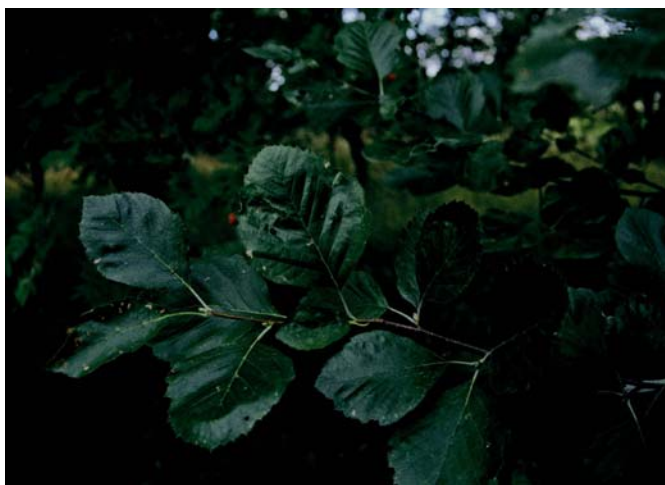
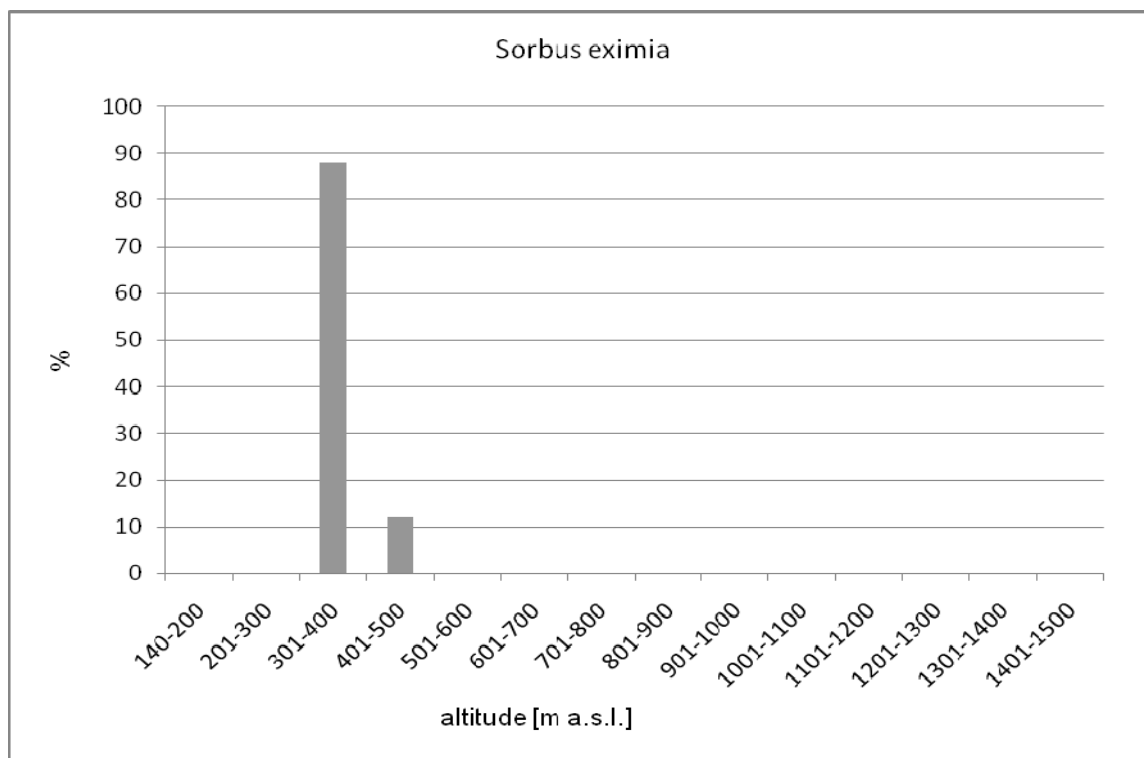
VÍT P., LEPŠÍ M., LEPŠÍ P., 2012. *There is no diploid apomict among Czech Sorbus species: a biosystematic revision of S. eximia and discovery of S. barrandienica*. Preslia 84: 71-96.

VÍT P., SUDA J., 2006. *Endemické jeřáby – perly mezi českými dřevinami*. Živa, XX (6): 251-255.

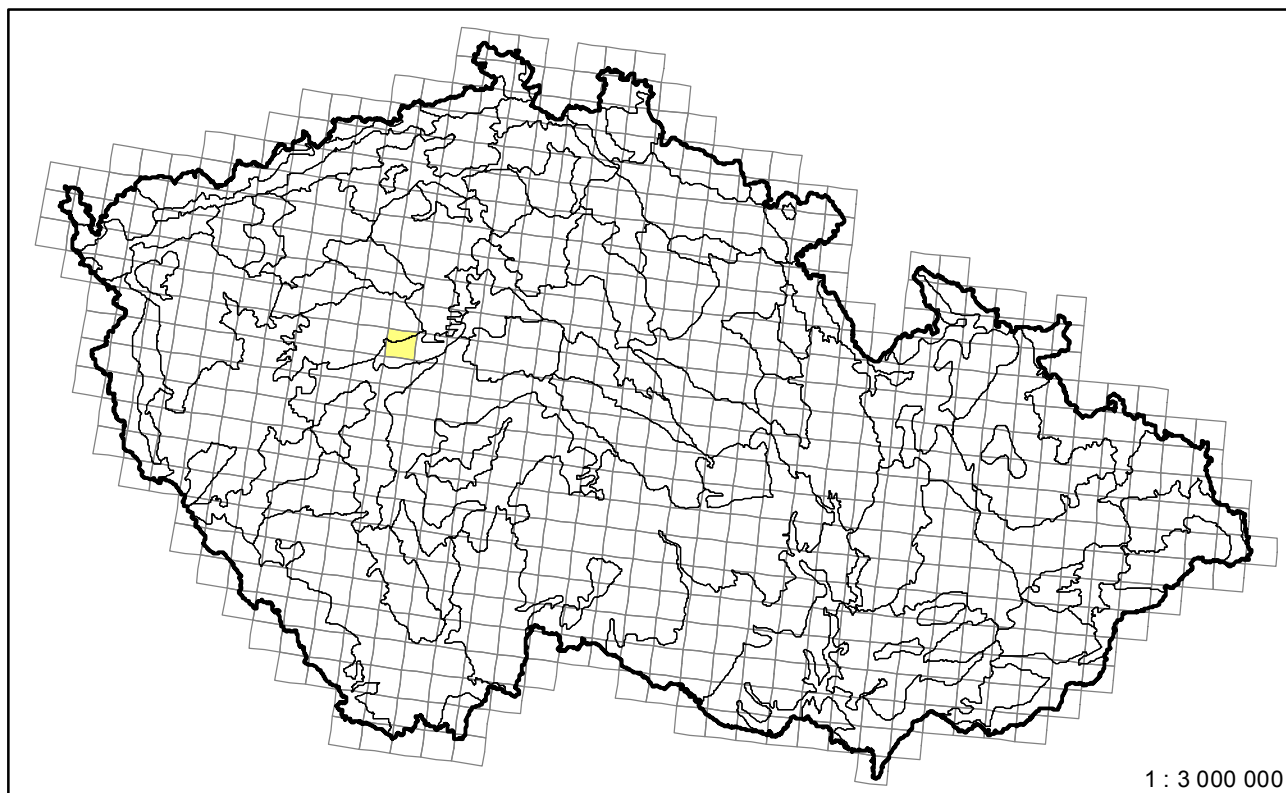
VÍT P., 2006. *Variabilita endemických zástupců rodu Sorbus L. v ČR: morfometrické, karyologické a molekulární zhodnocení*. Dipl. práce, Ústav botaniky, PřF UK Praha.

Výskyt podle nadmořské výšky

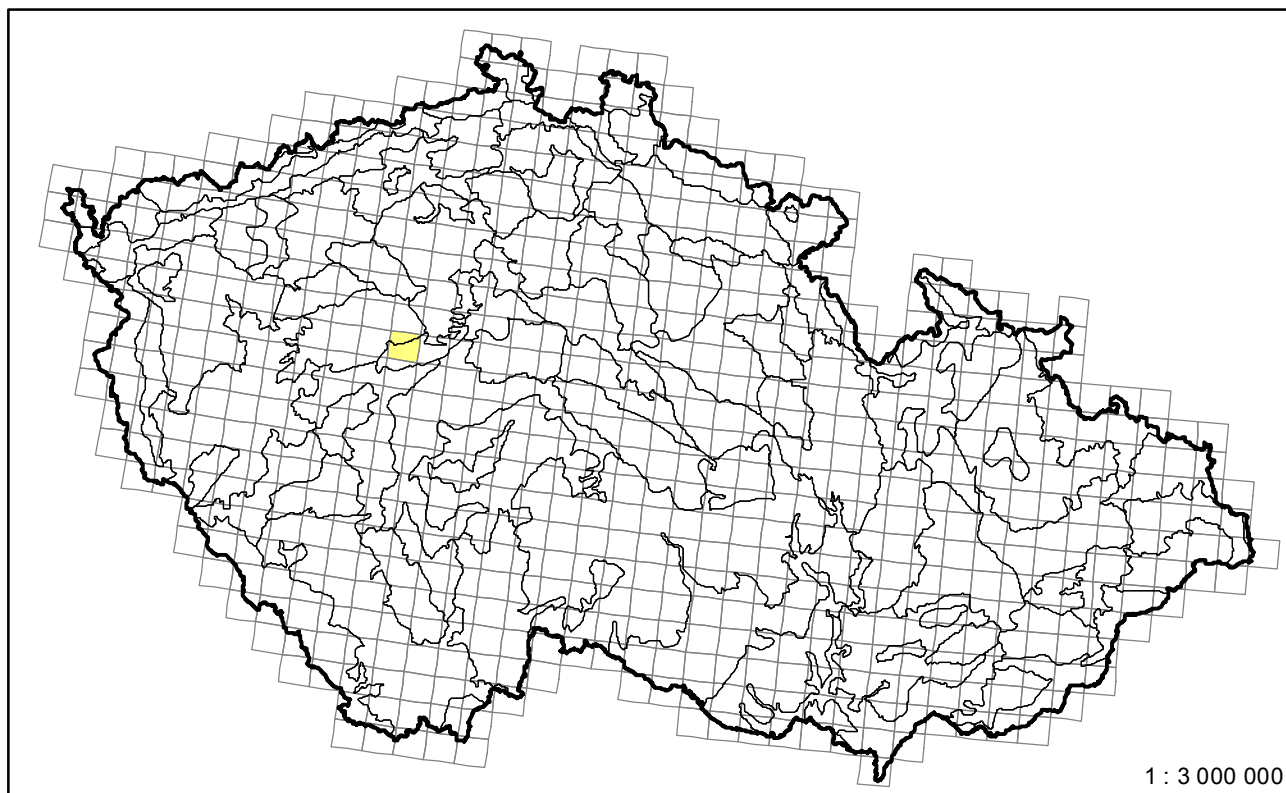

Výskyt do roku 2000

počet lokalit 2

Výskyt po roce 2001

počet lokalit 7